

Televizyon'un İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimiyle İlgili Algılarına Etkisi

YENER ÖZEN
Erzincan Üniversitesi

Özet. Bu çalışmada, televizyonun 7. sınıf öğrencilerinin meslek tercihlerine etkisi araştırılmıştır. Çalışmanın amacı, ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin meslek gelişimi sürecinde; meslek seçimleriyle ilgili aldıkları kararların, televizyon izleme alışkanlıkları ile arasındaki ilişkiyi incelemek ve değerlendirmektir. Araştırmada; veri toplama sürecinde bireysel görüşme tekniği kullanılmıştır. Erzincan İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı üç ilköğretim okulundan öğrenciler araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan okulların seçilmesinde alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin bulunması bir ölçüt olarak belirlenmiştir. Araştırmaya toplam 52 öğrenci katılmıştır. Katılımcı öğrencilerin % 44'ünü (n=23) kız, %56'sını (n=27) ise erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma sürecinde elde edilen verilerin analizi sonrası ortaya çıkan bulgulardan hareket ederek, televizyonun ilköğretim ikinci kademe 7. sınıf öğrencilerinin meslekleri tanıma ve seçmeyle ilgili algıları üzerinde bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Psikoloji, Televizyon, Meslek Seçimi

Effects of Television on the 7th Grade Students' Occupation Choice in Turkish Public Schools

Abstract. In this study, the role of television on the effect of occupational preferences was examined. In addition, 7th grade students' career development process, their decisions about career choices as well as the relationship between television watching habits was examined and evaluated. In data collection, individual interviews were used in three public elementary school's students. Participants come from different socio economic backgrounds including lower, middle and upper socio-economic levels. A total of 52 students participated in the study including 44% females (n=23) and 56% males (n=27). The results of the study indicate that television has an effect on the occupational preferences of 7th grade students in Turkish public schools.

Keywords: Social Psychology, Television, Job Choice

Geçen yüzyılın teknik alanındaki en önemli buluşlarından biri olan televizyon günümüz toplumunda ne yazık ki insanların en fazla vakit ayırdığı, en çok yüz yüze geldiği tüketici medya araçlarının başında gelmekte ve evlerde başkışeye oturtularak ailenin baş tacı edilmektedir.

1990'lı yıllara kadar televizyon yayıncılığı sadece TRT'nin tekelinde bulunurken 1990'ların başında özel televizyon yayıncılığının şaşılacak bir biçimde çoğalmaya başlamasıyla insanların yaşantıları da televizyona göne biçim almaya başladı. Ve televizyon insanların karşısına her türlü alternatif programı sunarak kendisine bağımlı izleyici bulmakta da çok fazla zorlanmadı. Tartışılmayan bu gücü ve etkisi sayesinde ne yazık ki çocukların yetiştirilmesi ve eğitilmesi noktasında da televizyonun ayrıcalıklı bir yeri oldu.

Geçtiğimiz yüzyılın en belirgin özelliği, hızlı ve sürekli bir değişime sahne olmasıdır. Sürekli olarak değişen teknolojik, sosyal, ekonomik ve siyasal yapılar; sadece yaşam tarzımızı ve standartlarımızı belli ölçülerde değiştirmekle kalmayıp, yaşam çizgimizi belirleyen meslek seçimini de karmaşık bir iş haline getirmiştir. Bireylerin yaşamını ruh sağlıklarından toplumdaki statülerine kadar pek çok boyutta olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebileceğinden, eğitim ve meslek seçiminin üzerinde önemle durulmalıdır (Arslan ve Kılıç, 2000).

Eğitim bireyin yaşam boyu devam ettireceği bir süreç olmakla birlikte, onun yaşamını şekillendirecek ve kendine yeni bir çevre edinmesini sağlayacağı bir meslek seçmesine de yardımcı olacaktır. Meslek seçimi, anlık bir kararın sonucu değil, kökleri çocukluk dönemine kadar uzanan zorlu bir sürecin ürünüdür. Bireyler, daha çok küçük yaşlarda aileleri, toplumsal çevreleri ya da medya gibi kaynaklardan çeşitli meslekler hakkında bilgi edinmeye başlamaktadırlar. Başlangıçta çok genel ve bulanık olan tercihlere sahip olan birey, gelişim döneminin özelliklerine uygun olarak kendisini ve çevresini tanıdıkça daha akılcı değerlendirmeler yapabilir, daha gerçekçi kararlar alarak uygulayabilir (Kuzgun, 1986,s 2).

Farklı meslek gelişimi kuramlarında, meslek seçimi süreciyle ilgili değişik gelişimsel evrelerden söz edilmektedir. Ginzberg'e (1952), göre çocuklar ancak 11–12 yaşlarında çeşitli mesleklerle kendi ilgi, istek ve yeteneklerini gerçekçi biçimde ilişkilendirebilmeye başlarlar. 11–12 yaşından önce mesleklerle ilgili, daha çok gerçekçi olmayan (fantasy/unrealistic) -örneğin astronot, film yıldızı, Süpermen gibi bir hayal kahramanı ya da ünlü bir sporcu olmayı istemek gibi- düşünce ve isteklere sahip olma eğiliminde olduklarını öne sürmüştür. Oysa Auger ve meslektaşlarının (2005, *Akt. Deryakulu, 2007, s.6*), ABD'de ilköğretim 1. 3. ve 5. sınıf öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırma, sınıf düzeylerine göre farklılaşmaksızın çocukların büyük bir kısmının büyüdüklerinde oldukça gerçekçi meslekler seçmek istediklerini göstermiştir.

Meslek seçimi hayal kurma, araştırma, billurlaştırma ve belirlenme gibi aşamalardan oluşan dinamik bir süreçtir. Bu süreçte bazen geri dönüşler de olabilir. Bu da bireyin meslek seçiminde kısmen kararsızlık içerisinde olduğunu gösterir. Birey seçeceği mesleği düşünürken kendince hedefler belirler ve bu hedefleri önceliklerine göre sıralar. Örneğin; saygınlık düzeyi, iş bulma, mesleğin sağlayacağı para olanaklarını gereğinden fazla önemsemesi gibi... Böylece birey mesleğini seçmekle hayatını devam ettireceği çevreyi ve ilişkide bulunacağı insanları da seçmiş olmaktadır (Kuzgun, 1986, 2). Meslek seçimi birey için sürekli bir uğraşı alanı oluşturur, maddi ve manevi doyum sağlar. Bu durum onun okul ortamında ve dışında bir eğitim sürecinden geçmesini gerektirir.

Bireyin meslek seçimine odaklandığı her gelişim döneminde farklı kararlar almasında çeşitli etkenler önemli rol oynamaktadır. Bu etkenler şu şekilde sıralanmıştır: (i) Cinsiyet ve fiziksel özellikler, (ii) Kendi istek ve hayalleri, (iii) Mesleğin toplumdaki yeri, getirdiği gelir ve mesleğe olan talep, (iv) Okul başarısı ve öğretmenlerin düşünceleri, (v) Ailenin beklentisi ve kendisi hakkındaki düşünceleri, (vi) Çalışma alışkanlıkları ve okul başarısı, (vii) Benlik kavramı, ilgileri, özel yetenekleri ve zekâsı, (viii) Akranlarının etkisi ve düşünceleri, (ix) Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, (x) Çevrenin etkisi, ülkenin ekonomik durumu ve teknolojik gelişmeler, (xi) Meslek hakkındaki bilgi düzeyi, (xii) Mesleki olgunluk düzeyi (Deniz, 2001, s.4). Bu etkenlerin hepsi bireyin kendi mesleğini seçerken önemli birer belirleyici olmaktadır. Birey bu kararı verirken kendisini çok iyi tanımalıdır. Yani kişilik özellikleri yönünden kendini değerlendirebilmeli, ilgilerini, yeteneklerini ve değerlerini çok iyi bilmelidir.

Bu bağlamda; İlköğretim ikinci kademedeki mesleki amaçların ve yeterliklerin gerçekleşmesi kritik bir öneme sahiptir. Milli Eğitim Bakanlığının İlköğretim ikinci kademe mesleki yönlendirme politikası da sağlıklı bir mesleki gelişim süreci için hayati öneme sahiptir. İlköğretim ikinci kademe mesleki yönlendirme politikası gereğince bireylerin bu dönemde sahip olması gereken yeterlikler şu şekilde belirlenmiştir (Herr, Cra-mer,1996, s.381; Paisley, Hubbard,1994, s.218-221; Akt: Çelik, 2007);

- Bireyin öncelikli olarak kendi ilgi, yetenek ve becerilerinin farkına varması
- İş dünyasına yönelik farkındalıklara ulaşması
- Okul performansı ve gelecekle ilgili planlamalar arasında ilişki kurması
- Çalışmaya ilişkin olumlu bir benlik geliştirmesi.

İlköğretim çağındaki bireylerde yukarıdaki ilgiler belirginleşmeye başlarken, orta öğretime gelindiğinde ilgilerde kesinleşme söz konusudur (Deniz, 2001, s 3).

Mesleki yönlendirme politikası öğretim programlarında da yerini almıştır. Öğretim programları bu konuda değerlendirildiğinde Fen ve Teknoloji dersi programında fen alanıyla ilgili mesleklere yönelik olumlu duyuşsal davranışlar kazandırmaya yönelik etkinliklerin olduğunu; Türkçe dersinde ise yazma ve okumaya bağlı etkinlikler yoluyla mesleklerin program içerisine dâhil edildiğini görüyoruz. Meslek gelişimi ve meslekleri tanımaya yönelik olarak kapsamlı kazanımların yer aldığı bir diğer öğretim programı sosyal bilgiler dersi öğretim programıdır.

Sosyal Bilgiler 7. sınıf öğretim programında; “Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır; Eğitimin meslek edindirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda mesleki tercihlere yönelik planlamalar yapar” kazanımlarının yer aldığını görüyoruz. Bu kazanımlarla ilgili olarak; gelin meslek seçelim, son kararın mı? Gibi etkinlikler Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı içerisine dâhil edilmiştir. Bu açıdan Sosyal Bilgiler dersi meslek gelişimi açısından önemli bir ders niteliği kazanmaktadır (MEB, 2005). Özellikle rehber öğretmenlerin olmadığı okullarda öğretim programları ve öğretmenler bu konuda ciddi bir görev üstlenmektedir.

Bireyin meslek seçiminde dikkate aldığı ve yansıma alanı bulan en önemli ortamlardan biri de medyadır. Medya ya da diğer adıyla kitle iletişim araçları insan yaşamının önemli ve vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Özellikle çocukların üzerinde medya etkisi günden güne artış göstermektedir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısının popüler kültür formu olan televizyon, şüphesiz dünyadaki serbest vakit aktiviteleri içerisinde en revaçta olanıdır. Özellikle Türk toplumu için televizyon; eğlence, avuntu, haber, yorum gibi gereksinimleri karşılayan vazgeçilmez bir araç olmuştur. Dünyada en fazla televizyon izlenen ülke günde 4 saat gibi bir süre ile ABD’dir. ABD’nin ardından en fazla televizyon izleyen ülke olarak da Türkiye gelmektedir (Atay ve Öncü, 2006; ntvmsnbc, 2004). Özellikle; Erken Çocukluk Dönemi (0-8 yaş), gelişimin en hızlı olduğu dönemdir. Televizyon, çocukların bu dönemde ilgilerini çeken ve özellikle görselliğe hitap eden ilgi çekici bir uyarıcı olma niteliğindedir. Bu uyarıcının çocukları olumsuz yönde etkilememesi için uygun yönlendirmeler ve düzenlemeler yapılması gerektiği tartışılmaktadır. (Yapıcı, 2006; Atay ve Öncü, 2006).

Amerikan Pediatri Derneği (AAP), 2008 (*akt: Elma ve diğerleri 2009*), yılı mayıs ayında yayınlamış olduğu raporunda, medya görüntü ve mesajlarının, çocuklar ve gençler üzerinde 5 farklı etkisinin olduğunu açıklamıştır. Bunlar;

- Saldırgan davranış ve şiddet, bireysel ve toplumsal anlamda şiddete duyarsızlaşma
- Madde bağımlılığı ve istismar
- Beslenme ve obezite
- Bedensel benlik algısı, cinselliğe düşkünlük ve öz benlik algısı
- Reklâm, pazarlama ve tüketim

Televizyonun toplumsal etkisi ve yarattığı sonuçlar açısından bakıldığında; televizyona karşı tedbir alınmasının, özellikle de küçük çocukların televizyondan korunması gerektiği net olarak ortaya çıkmaktadır.

Peki, gerçekte televizyon bireylerin öğrenmelerine katkı sağlamakta mıdır? Medyanın büyük bölümünü oluşturan internet ve televizyon aslında hem çocuklar hem de yetişkinler için ciddi faydalar da sağlayabilmektedir. Yasaklar ile engel olmaya çalışmaktansa daha bilinçli aile desteği ile bağımsızlık oluşturulabilir (Galician 2004, s.7). Bireylerden, televizyonun birey ve toplumu yönlendirmedeki etkililiğini analiz etmeleri, ülkemizdeki televizyon yayıncılığını ve yayın politikalarını fark etmeleri ve televizyon program türlerini; amaçları, işlevleri ve özellikleri bakımından ayırt etmeleri beklenebilir. Bilinçli medya takipçileri yetiştirebilmenin önemli yollarında bir tanesi ise okullarda seçmeli ders olarak okutulan medya okuryazarlığı dersinin zorunlu bir ders haline getirilmesi olabilir. Buradan anlaşılacağı üzere televizyon çocuklar için kötü bir model olacağı gibi iyi bir model de olabilir.

Televizyona bir öğretici olarak bakıldığında; TV'nin çocuklar üzerindeki etkileri ile ilgili araştırmaların büyük çoğunluğu sosyal öğrenme üzerine yoğunlaşmıştır. Sosyal öğrenme kuramı, Bandura (1986), tarafından tartışılmış ve geliştirilmiştir. Sosyal öğrenme kuramı; çocuk ya da yetişkin davranışlarının başkalarının davranış ya da değerlerinden etkilenecek değişmesi ve biçimlenmesi olarak açıklanır. Bandura'nın önermesine göre "biz başkalarını gözlemleyerek öğreniriz". Bandura'nın kuramına göre insan başkalarının bilgi ve tecrübelerinden faydalanarak öğrenir (*Akt: Dönmez, 1988, s.2-3; Erjem, 2006, s.15-16*). İnsan davranışlarını açıklamaya yönelik olarak geliştirilen sosyal öğrenme kuramı özellikle kitle iletişim araçlarının izleyiciler üzerindeki

etkisini açıklamada önemli olmuştur. Başta Bandura (1986), olmak üzere konuyla ilgili araştırma yapanların çoğu; medyanın birey ve toplum üzerindeki etkilerini ortaya koymak için bu kuramdan faydalanmışlardır. Bu bağlamda özellikle sosyal öğrenme kuramının temel kavramlarından bir tanesi olan model alma veya modelleme oldukça açıklayıcıdır. Medya ve özellikle televizyon bağlamında modelleme; televizyon programlarında önemli rolleri oynayan kişilerin, kişilik ve karakterlerinin örnek alınması, o modele uygun davranış ve tutumların sergilenmesi ve modele benzeme çabası olarak tanımlanabilir. Modelleme aslında çocukların ve gençlerin sosyalleşmesi açısından önemlidir. Öğretici ve eğitici yönü göz önüne alındığında televizyon sosyolojik açıdan bir sosyalleşme aracı olarak görülebilir. Sosyalleşme temelde bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürünü ve toplumdaki rolünü öğrenerek toplumla bütünleşmesi anlamına gelir (*Akt: Kızılcıkel ve Erjem, 2006*).

Bireyler için sosyalleşmenin önemli basamaklarından birisi de şüphesiz ki; meslek seçimidir. Meslek seçimiyle ilgili olarak kritik gelişim evrelerinden geçen bireyler, meslek seçimiyle ilgili kararlar alırken, medya ve özellikle televizyon üzerinden modellemeye dayalı öğrenmeler gerçekleştirebilir. Bu bağlamda televizyonun bu konuyla ilgili olarak olumlu örnekler sergilemesi bireylerin sağlıklı bir mesleki gelişim süreci geçirmesine yardımcı olabilir (*Cynthia ve diğerleri, 2006, s.6*).

Bu konuyla ilgili olarak yapılmış olan bir çalışmanın sonuçlarına göre ise; kız yada erkek gün içerisinde 2-3 saat televizyon izleyen çocuk yada yetişkinlerin meslek tercihleri üzerinde televizyonda yer alan program ve karakterlerin önemli bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır (*King and Multon, 1996*).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin meslek gelişimi sürecinde; meslek seçimleriyle ilgili aldıkları kararların, televizyon izleme alışkanlıkları ile arasındaki ilişkiyi incelemek ve değerlendirmektir. Araştırmayı sınırlı kılan boyut ise, sosyo ekonomik açıdan düşük, orta ve yüksek seviyedeki öğrencilerin meslek gelişimi sürecinde aldıkları kararların televizyon izleme alışkanlıklarıyla olan ilişkisi oluşturmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, genel olarak nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda yürütülmüş, nitel araştırma yaklaşımlarından alansal yaklaşım temel alınmıştır: Bu yaklaşım, doğrudan doğruya veri toplama süreci ile başlamakta ve bu süreçte geliştirilmeye başlanan teori ile veriler arasında sürekli karşılaştırmalarla ilerlemektedir (Kuş, 2006, s.9). Betimsel analiz yapılmıştır. Bu yaklaşıma göre elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir, yorumlanır ve bu tür analizlerde amaç elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Nitel araştırma yaklaşımının bireylerin kendi eylemleri ile ilgili bakış açılarını anlama güdüsü; davranışın içinde olduğu bağlamı ve doğal ortamı dikkate alan, araştırılan konu ile ilgili olarak olabildiğince ayrıntılı ve betimleyici bir anlatının ortaya konulabilmesine ilişkin vurgusu (Bogdan ve Biklen, 1992) bu çalışmada dikkate alınmış ve gerekleri yerine getirilmeye çalışılmıştır.

Araştırma Grubu

Erzincan İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı üç ilköğretim okulundan öğrenciler araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan okulların seçilmesinde alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin bulunması bir ölçüt olarak belirlenmiştir. Araştırmaya toplam 52 öğrenci (n=52) katılmıştır. Katılımcı öğrencilerin %44'ünü (n=23) kız, %56'sını (n=27) ise erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmaya alt sosyo-ekonomik düzeyde okuldaki (n=18) öğrenci, orta sosyo-ekonomik düzeyde okuldaki (n=19) öğrenci, üst sosyo-ekonomik düzeyden (n=15) öğrenci katılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen öğrenciler tesadüfi örneklem türü şeklinde her okuldaki 7. sınıf öğrencileri arasından seçilmiştir. Araştırmanın amacıyla ilgili olarak öğrencilere ayrıntılı bilgi verilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin %54'ü ilköğretim mezunu, %27'sini ortaokul mezunu, %14'ü okuryazar değil ve %5'i ise lise mezunudur. Annelerin meslekleri incelendiğinde ise; annelerin %100'ünün ev hanımı olduğunu görmekteyiz. Babaların ise, %38'i ilköğretim mezunu, %23'ü ortaokul mezunu, %23'ü lise mezunu, %11' üniversite mezunu, %3'ü ise okuryazar değildir. Babaların meslekleri incelendiğinde ise; %80'lik bir kısmın işçi, memur, esnaf ve serbest meslek alanlarında çalıştığını, %15'lik bir kısmın asker, müdür, belediye başkanı gibi daha profesyonel işlerde çalıştığını %5'lik kısmın ise çeşitli sebeplerden dolayı çalışmadığını görüyoruz.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada; veri toplama sürecinde bireysel görüşme tekniği kullanılmıştır. Bireysel görüşmeler seçilen okullardaki 7. sınıf öğrencileriyle yapılmıştır. Bireysel görüşmelerin süresi 10 ile 30 dakika arasında değişmektedir. Bireysel görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Hazırlanan görüşme formunun taslak uygulamasında 5 öğrenci ile görüşülmüş ve görüşme formundan 2 soru çıkarılmıştır. Toplam 8 sorudan oluşan ilk görüşme formu, deneme görüşmelerinin ardından 6 sorudan oluşan bir görüşme formu olarak asıl araştırma sürecinde veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Geliştirilen görüşme formu sırayla şu sorulardan oluşmaktadır; 1- *Gün içerisinde ortalama televizyon izleme süreniz nedir?* 2- *Peki televizyon izlediğiniz bu süre içerisinde en fazla seyrettiğiniz programlar hangileridir?* 3- *İleride yapmayı düşündüğünüz bir meslek belirlediniz mi? Eğer belirlediyseniz bu meslekle ilgili ilk bilgileri nereden ve nasıl öğrendiğiniz?* 4- *Televizyonda izlemeyi sevdiğiniz programlar sizleri meslek seçimi konusunda yönlendiriyor mu?* 5- *Peki yapmayı düşündüğünüz meslekle ilgili olarak size ilham kaynağı olan örnek aldığınız bir kişi var mı? Varsa bu kişiyi nasıl tanıdınız? Sizin üzerinizde mesleki anlamda nasıl bir etki yarattı?* 6- *Televizyon programlarının ya da televizyondaki karakterlerin meslekleri belirleme, tanıma ve seçme konusunda sizlere yardımcı olduğunu düşünüyor musunuz? Eğer yardımcı oluyorsa ne kadar? – Çok yardımcı oluyor; -Biraz yardımcı oluyor; -Çok az yardımcı oluyor; - Hiç yardımcı olmuyor.* Ayrıca öğrencilerin görüşme esnasında kendilerini rahat hissetmelerine ve görüşmenin bir sohbet havası içerisinde geçmesine ayrıca dikkat edilmiştir. Görüşme sorularından öğrencileri ortalama TV izleme süreleri, en çok tercih edilen programlar, mesleki gelişime bağlı olarak yapılmak istenen meslekler hakkında bilgiler elde edilmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda öğrencilerin seçtikleri meslekler ve izledikleri programlar arasında bir ilişki durumunun varlığı araştırılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin toplanmasında görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda görüşme tekniğine ilişkin geçerlik; betimsel geçerliktir. Betimsel geçerlik: Araştırmacının incelen olayla ilgili gördüğü ve duyduğu her şeyi rapor etmesi demektir. Araştırmacı çalışacağı konu her ne olursa olsun araştırma sorularına uygun olacak verileri en iyi şekilde betimlemek zorundadır. Ancak bu şekilde doğru sonuçlara ulaşabilir

(Maxwell, 2002). Araştırmanın güvenilirliği ise araştırmacının uyguladığı stratejilerle ve izlediği yolun işlem şemasını çıkararak ve aldığı kararların özet dokümanının çalışma sonunda anlatarak güvenilirliği sağlamıştır (Yıldırım, 2010, s.84). Veri toplama süreci tamamlandıktan sonra elde edilen görüşme metinleri araştırmacı tarafından birkaç defa okunarak uygun tema başlıkları belirlenmiş, bu başlıklar kapsamında çözümlemeler ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bu çalışma nitel araştırma çalışmalarında uygulanan geçerlik ve güvenilirlik kriterlerini yerine getirmiştir. Ayrıca görüşme yapılan öğrencilerin konu ile ilgili görüşlerinin açıklandığı bölümde kod isimler kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın önemli verilerinden bir tanesi araştırmaya katılmış olan öğrencilerin günlük televizyon izleme süreleridir. Araştırmaya alt, orta, üst sosyo-ekonomik düzeyden katılmış olan üç farklı okul öğrencilerinin genel televizyon izleme ortalamaları 2,37 saattir. Alt sosyo-ekonomik düzeyde olan öğrencilerin televizyon izleme süreleri ortalama 3,16 saat, orta sosyo-ekonomik düzeyde öğrencilerin televizyon izleme süreleri ortalama 2,25 saat, üst düzey sosyo-ekonomik düzeyden öğrencilerin televizyon izleme süreleri ise günde ortalama 2,20 saat olarak belirlenmiştir. Bu ortalamalardan hareketle öğrencilerin izledikleri programlara bağlı olarak televizyondan etkilenebileceği söylenebilir. Amerikan Pediatri Akademisi (AAP) ailelerin çocuklarının televizyon izleme sürelerini takip etmeleri gerektiğini ve bu sürenin 1–2 saat aralığını geçmemesi gerektiğini belirtmektedirler. Sosyo-ekonomik açıdan alt grup bazı çocukların negatif etkilere açık olabileceği de belirtilmiştir. (AAP, 2001; Warren, 2005; Akt: Arslan ve diğerleri, 2006).

Araştırma sürecinde elde edilen bir diğer önemli veri ise öğrencilerin izlemeyi en çok sevdikleri programlardır. Öğrencilerle yapılan görüşmelerin ardından, öğrencilerin televizyon programlarından en çok yerli dizilere ilgi gösterdikleri görülmektedir. Araştırmaya katılan üç farklı okulun öğrencilerinin genel olarak izlemeyi en çok sevdikleri diziler ise şu şekilde sıralanmaktadır. 1. *Arka Sokaklar* 2. *Geniş Aile* 3. *Adanalı* 4. *Aşk Bir Hayal* 5. *Ezel* 6. *Doktorlar* (Bu dizi şuan yayında olmayan eski bir program ancak öğrencilerin bu diziden mesleki anlamda etkilenebileceği düzeyleri anlamlı olduğu için sıralamada yer almıştır.) Bireylerin genel olarak sadece dizi ağırlıklı program tercihinde bulunmuş olmaları

da düşündürücüdür. Televizyonun sadece dizilerin yayınlanmasında kullanılan bir araç olmadığını gerçeğinden yola çıkarak, program tercihi ve televizyondan bir medya aracı olarak daha fazla yararlanma konusunda öğrencilerin büyük bir eksiklik içerisinde olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyo-ekonomik açıdan üç farklı okuldan geldiğini yukarıda belirtmiştik. Öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeye göre izledikleri programlar analiz edildiğinde ise; alt sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilerin; 1. *Arka Sokaklar* 2. *Adanalı* 3. *Arka Sıradakiler* dizilerini izlediklerini, orta sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilerin; 1. *Ezel* 2. *Arka Sokaklar* 3. *Geniş Aile* 4. *Aşk Bir Hayal* dizilerini izlediklerini, üst sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilerin ise; 1. *Geniş Aile* 2. *Aşk Bir Hayal* 3. *Ezel* dizilerini izlediklerini görmekteyiz. Elde edilen veriler öğrencilerin yoğun bir şekilde yerli dizilere olan ilgisinin varlığını ortaya koymaktadır. Sosyo-ekonomik açıdan program türünde herhangi bir değişikliğin olmadığı gözlenirken; izlenen dizilerin içeriklerinde bir farklılaşma mevcuttur. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin genel olarak polisiye dizileri izledikleri, orta sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin aşk, komedi ve polisiye dizileri izledikleri ve üst sosyo-ekonomik seviyedeki öğrencilerin ise komedi ve aşk içerikli dizileri daha çok izledikleri görülmektedir.

Araştırma sürecinde görüşme yapılan öğrencilerin ifadelerinden hareketle televizyonun meslek seçimiyle ilgili olarak öğrencilerin algılarında önemli bir etkiye sahip olduğu kanaatindeyiz. Görüşme verilerinden hareketle bu etkinin birey üzerinde iki farklı şekilde gerçekleştiği söylenebilir. Öğrencilerin meslek seçimleriyle ilgili algılarında televizyonun doğrudan ve dolaylı olarak bir etkisinin olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %26,9'unun (n=14) televizyondan doğrudan etkilendiğinin, %23,1' inin (n=12) televizyonda dolaylı olarak etkilendiğinin ve %50'lik (n=26) kısmının ise televizyondan meslek seçimiyle ilgili olarak etkilenmediği sonucu ortaya çıkmıştır.

Doğrudan Televizyon Etkisi

Araştırma sürecinde elde edilen önemli verilerden birisi ise, doğrudan televizyon etkisi altında olan öğrencilerden, alt sosyo-ekonomik düzeyde (n=10) öğrenci, orta sosyo-ekonomik düzeyde (n=2) öğrenci, üst sosyo-ekonomik düzeyde (n=2) öğrencinin var olduğu tespit edilmiştir. Bu başlık altında meslekleri tanıma ve seçme konusunda öğrencilerin ilk olarak televizyon etkisinde kalarak karar vermeleri söz konusudur.

Tablo1.

Meslek Seçme Konusunda Televizyondan Doğrudan Etkilenen Öğrencilerin Görüşme Analizi

Model Alınan (Program ve Oyuncu)	Kişilik/Karakter/Duygu	Oluşan Etki
Arka Sokaklar/Adanalı (Polisler)	İyi, Güvenilir, Korkusuz	Polislik mesleğini yapmaya karar verme. Oradaki polisler gibi iyi bir polis olabilme isteği.
Doktorlar (Cerrah)	İşini iyi yapması, Çok para kazanması	Doktorluk mesleğini yapmaya karar verme.
Kurtlar Vadisi (Özel Kuvvetler)	Cesaretleri, görüntüleri	Polislik ya da askerlik mesleğini yapmaya karar verme. Onlar gibi olabilme isteği ve arzusu.
Arka Sokaklar (Murat Komiser)	İyi polis olması kötülere fırsat tanınaması, polisliği çok iyi yapması	Polislik mesleğini yapmaya karar verme.
Arka Sokaklar(Mesut Komiser)	İyi polis olması, çok insan tanınması, bilgili olması	Polislik mesleğini yapmaya karar verme. Özellikle onlar gibi olma isteği.
Arka Sokaklar(Mesut Komiser)	Sert, Kötüleri sevmeyen, Hırsızları hemen yakalayan	Polislik mesleğini yapmaya karar verme.
Yarışma Programı (pilotlar)	Yetenekleri	Pilotlu mesleğini yapmaya karar verme.

Tablo 1 'de meslek seçimiyle ilgili algılarında doğrudan televizyon etkisi bulunan öğrencilerimizin görüşme analizleri görülmektedir. Bu öğrencilerimiz konuyla ilgili ifadeleri ise şu şekildedir. Araştırmaya katılan öğrencilerden Ayşe;

Ben günde 5 saat tv izliyorum. En çok izlediğim programlar Arka Sokaklar ve Arka Sıradakiler. Ben sivil polis olmak istiyorum. İlk defa televizyonda gördüm, Arka Sokaklar dizisinde, bu dizide polisliği öğrendim, kötü insanları yakalıyorlar ve hiç korkmuyorlar. Ben de oradaki polisler gibi iyi bir polis olmak istiyorum.

İzlenen televizyon dizileri öğrenciler üzerinde mesleki anlamda etkiler bırakabiliyor. Selma ise görüşlerini şu şekilde dile getiriyor;

3 saat televizyon izliyorum. En sevdiğim programlar; Evlilik programları, Yaprak Dökümü, Acı Hayat. Ben doktor ya da avukat olmak istiyorum. Televizyondan öğrendim aslında ben bunları dizilerden ve filmlerden hemem hemen her dizide doktor ve avukat var. Şimdi oynamıyor ama önceden Doktorlar dizisi vardı. Onu seyredince ikisi arasından doktor olmayı seçtim. Adını hatırlamıyorum ama orada cerrah olan bir doktor vardı mesela onu seviyorum, keşke ben de onun gibi olsam. Hem işini iyi yapıyor hem de çok para kazanıyor.

Televizyonun meslekleri tanıtmasının yanı sıra bireylerin tercih yapma durumunu da etkileyebiliyor. Bu açıdan bakıldığında mesleklerin televizyon ekranına yansıtılma durumu (o mesleği yapan kişi ya da kahraman, ekonomik durum, büyüleyici özellik vb.) bireyin tercih yapmasında etkili olabiliyor. Bir diğer görüş belirten öğrenci Ali ise;

5 saat televizyon izliyorum, Kurtlar Vadisi, Aşk Bir Hayal, Adanalı, Yaprak Dökümü bunları seyrediyorum. Ben büyüdüğümde özel kuvvetlerde çalışmak istiyorum. Yani asker ya da polis fark etmez ikisinde de var. Bu meslekle ilgili televizyondan ve internetten öğrendim ilk bilgileri. Kurtlar Vadisi'nde özel timleri görüyorum onlardan etkilendim. Seviyorum onları bende onların yaptığını yapmak istiyorum. Onları izlemem beni bu meslekle ilgili daha da cesaretlendirdi, daha da istekli oldum.

Görüldüğü gibi televizyon sadece mesleklerle ilgili bilgi vermenin yanı sıra mesleklere olan ilginin artması ve hatta bireylerin meslekle ilgili olarak daha cesaretli ve istekli bir hale gelmesini de sağlayabiliyor. Dikkat çekici olan ise; bu görüşü belirten öğrencimizin görüşme esnasında vücut dilini ve mimiklerini bariz bir şekilde açığa vurma. Öğrencimizin görüşlerini belirtirken yumruklarını sıkması, görüşme esnasında fikirlerine paralel olarak vücut hareketlerinde bulunması etki boyutunun somutlaşması açısından önemli bir etken olarak görülebilir. Bir diğer görüş belirten öğrenci Mert ise;

Ortalama himm.. 5-6 saat televizyon izliyorum. Arka Sokaklar ve Adanalı dizileri var onları seviyorum, bide şarkı programları var onları da izliyorum. Evet yapmayı düşündüğüm bir meslek belirledim. Sivil polis olmak istiyorum. Televizyondan öğrendim ve karar verdim yapmaya. Polisliği güzel gösteriyor bu diziler, mesela Arka sokaklarda Murat var komiser adamları yakalayıp içeri atmasına bayılıyorum. Murat'ın yaptığı işi ben de yapmak istiyorum. Polislik mesleğini çok iyi yapıyor.

Doğrudan televizyon dizilerindeki bir karakterin örnek alınması ve meslek seçimiyle ilgili olarak öğrenci algılarında bir etkinin varlığından da söz edilebilir. Bir diğer görüş belirten öğrenci Can ise;

Ben 3 saat televizyon izliyorum. Arka sokaklar, Kollama ve Aşk bir hayal. Ben sivil polis olmak istiyorum. Bu meslekle ilgili ilk bilgileri televizyondan Arka sokaklar dizisi var oradan öğrendim. Bu dizi sivil polislik konusunda beni çok bilgilendirdi. Uyuşturucu, hürsüz, tecavüz olaylarını hemen açığa çıkarıyor. Bu diziyi izlerken kendimi bir polis gibi hissediyorum. Mesela, Mesut komser var çok insan tanıyor istediği bilgiyi hemen alıyor, Murat var o da gizli görevleri çok süper yapıyor. Ben de onlar gibi olucam inşallah.

Bir diğer öğrenci ise; Murat ise görüşlerini şu şekilde belirtiyor; *2-3 saat gibi bazen fazla da oluyor ama ortalama 2-3 saat diyelim. Arka sokaklar, Geniş aile, papatyam dizileri var seyrettiklerim bunlar.*

Polis olmayı çok istiyorum. Bu mesleği yapmaya aslında Arka sokaklar dizisini seyrettikten sonra karar verdim. Polislik mesleğini biliyordum ama bana bu dizi sevdirdi. Ondan sonra polisliği araştırmaya başladım. Mesela orada Mesut komiser var aynı dayıma benziyor, sert, kötüyü sevmez, hırsızları yakalayıp hemen hapse atıyor, bende bu yüzden polis olmak istiyorum.

Bir diğer görüş belirten öğrenci ise Tolga;

3 saat televizyon izliyorum, Geniş aile, papatyam, Adanalı, Kurtlar Vadisi izlediklerim bunlar. Ben pilot olmak istiyorum, 5. sınıftaydım daha o zaman karar verdim, televizyonda gördüm f-16'ların katıldığı bir yarışma vardı orada gördüm yeteneklerini ve bende pilot olmaya karar verdim. Şu an izlediğim dizilerden meslekler konusunda bişey öğrenmiyorum, tabi bilgiler var ama ben uçaklarla ilgili bişey çıktığında hemen izlerim. Şeyler var bazen çıkıyor, içi hava dolu kulelerin arasından geçen pilotlar var onları çok seviyorum.

Aslında uzun süreli televizyon programları değil aynı zamanda anlık bir program seçimi bireyin meslek seçimi üzerinde etkiler yaratabilir. 5. sınıftayken izlediği bir yarışma programında etkilenmiş ama hala aynı fikirde olması ve pilot olma isteğindeki süreklilik, televizyonun meslekleri tanıma ve seçme konusunda önemli etkilerinin olabileceğini destekler nitelikte önemli bir görüş olabilir.

Öğrencilerin dile getirdiği görüşlere bağlı olarak televizyon programlarının bireylerin meslekleri tanıma ve seçmeyle ilgili algıları üzerinde önemli etkilerinin var olduğunu söyleyebiliriz.

Dolaylı Televizyon Etkisi

Araştırma sürecinde elde edilen diğer önemli veri ise meslek seçimi konusunda dolaylı olarak televizyondan etkilenen öğrencilerimizdir. Araştırmaya katılan öğrencilerimizden; (n=12)'sinin meslek seçimiyle ilgili algılarında televizyonun dolaylı bir etkisinin olduğu söylenebilir. Sosyo-ekonomik açıdan ise; alt sosyo-ekonomik düzeyde olan öğrencilerden (n=4), orta sosyo-ekonomik düzeyde olan öğrencilerimizden (n=3), üst sosyo-ekonomik düzeyde olan öğrencilerimizden ise (n=5)'inin ifadeleri bu başlık altında değerlendirilmiştir. Bu başlık altında meslek seçimiyle ilgili olarak öğrencilerimizin karar verme aşamasından daha çok seçilen meslekleri tanımaya yönelik olarak televizyondan etkilendikleri vurgulanmıştır. Elde edilen veriler genel olarak; öğrencilerin seçtikleri mesleklerle ilgili olarak televizyonu takip etmeleri ve bunun sonucunda ise seçtikleri meslekleri yapmaya yönelik istek ve arzularının arttığı yönündedir.

Tablo 2.

Meslek Seçme Konusunda Televizyondan Dolaylı Olarak Etkilenen Öğrencilerin Görüşme Analizi

Model Alınan (Program ve Oyuncu)	Kişilik/Karakter/Duygu	Oluşan Etki
Doktorlar Dizisi (Doktorlar ve Hemşireler)	İşlerini iyi yapmaları, insanlara yardımcı olmaları	Doğru tercih yaptığma ilişkin olumlu pekiştireç. Meslek konusunda cesaret ve daha fazla bilgi.
Arka Sokaklar (Mesut)	Sert, Kötülere acımıyor, İyi polis.	Mesleki tercih konusunda olumlu yönde pekiştirme. Polis olma konusunda daha fazla isteklilik.
Doktorlar (Ela doktor)	Mesleki bilgisi ve mesleğe önem vermesi	Mesleki tercih konusunda olumlu yönde pekiştireç. Doktor olma konusunda daha fazla isteklilik.
Arka Sokaklar (Engin'in Karısı)	Kararlı olması.	Meslek seçimi konusunda olumlu yönde pekiştireç. Avukat olma konusundaki istekliliği daha fazla arttı.

Tablo 2’de meslek seçimiyle ilgili algılarında dolaylı televizyon etkisi bulunan öğrencilerimizin görüşme analizleri görülmektedir. Bu öğrencilerimiz konuyla ilgili ifadeleri ise şu şekildedir. Bu konuda görüş belirten öğrencilerden Melda;

Ben günde 2 saat televizyon seyrediyorum. En çok, Aşk bir hayal, Yetenek sizsiniz Türkiye, Yaprak dökümü, çizgi filmler seyrediyorum. Ben büyüdüğümde diş hekimi olmak istiyorum. Diş çektirmeye gitmişim bi keresinde orada doktorun yaptıklarını gördüm ben de diş doktoru olmaya karar verdim. Televizyondan mesleklerle ilgili bilgi alıyorum, eskiden bi dizi vardı, doktorlar orada doktorları ve hemşireleri gördüm, bu meslekleri tanıdım. Aslından bu diziyi izledim önce karar vermişim, ama diziyi izleyince iyi ki bu mesleği seçmişim dedim. Ayrıca daha iyi tanıdım (doktorluğu) yapabileceğim konusunda cesaretlendim ve bilgilendim, ne tür malzemeler kullanıldığını öğrendim.

Yakın çevreden, akraba ve akranlardan, deneyimlerden öğrenilmiş mesleklerle ilgili olarak televizyon programlarının takip edilmesi mesleğe karşı daha da olumlu bir görüş geliştirilmesine sebep olabiliyor. Televizyon seçilen meslekle ilgili olarak pekiştirici görevi yapabiliyor. Bir diğer öğrenci Berke ise;

Ben 2-3 saat televizyon izliyorum, En çok izlediğim programlar, Çizgi filmler, Eski Türk filmleri, Arka sokaklar, Geniş Aile. Ben polis olmak istiyorum. Bu mesleği zaten biliyordum, ilk bilgileri okuldan aldım, öğretmenime sordum. Televizyonda da programlar çıkıyor bazen. Mesela o mesleğin durumu, tehlikelerini anlatıyor, nasıl polis olunacağını felan işte. Ben de iyi bir polis olmak istiyorum, Mesut var arka sokaklarda o iyi bit polis, onun gibi olmak istiyorum, biraz sert, daha fazla adam dövüyor. Onu izlediğimde daha fazla polislik yapmayı istiyorum.

Öğrencimizin meslek seçimini televizyon etkisinde kalmadan karar verdiğini ancak televizyondan bu meslekle ilgili programları takip ettiğini görüyoruz. Ancak dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan birisi izlenen programdaki karakterin örnek alınması ve bu karakterin sert ve daha fazla şiddet kullanmasının dile getirilmesi, olumsuz öğrenmelerin de oluşabileceği yönünde veriler ortaya koymaktadır. Bir diğer öğrenci Aysu ise;

Ben günde 1 saat televizyon izliyorum. Ömre bedel ve Aşk bir hayal dizileri var onları izliyorum en çok. Doktor olmak istiyorum. Ben aslında öğretmen olmak istiyordum ama babam bel fitiği oldu onun doktoru onla çok ilgilendi, onu iyileştirdi ben de o zaman karar verdim. Bu mesleği televizyonda görmüştüm ama yapmayı düşünmüyordum. Doktor olmak istedikten sonra show tv doktorlar vardı onların yaptığı işler ve hareketler beni daha çok özendirdi. İnsanların hayatını kurtarıyorlar, bu tür şeyleri çok seviyorum, Ela vardı doktorlar dizisinde mesleğine önem vermesi, bilgili olmasını bilmesi beni etkiledi, Onu izleyince daha çok doktor olmayı istedim yani hem ruhsal hem fiziksel olarak beni çok etkiledi.

Televizyonun pekiştirici etkisinin öğrenciler üzerinde gerçekten fazla olduğunu görüyoruz. Yine aynı şekilde görüş belirten öğrencilerden Selma ise;

Ben günde 2 saat televizyon izliyorum. Diziler, Yarışma programları; Wipe out, Arka sokaklar, Denizyıldızı, Geniş aile. Avukat olmak istiyorum. Rehber öğretmenimiz var ondan öğrendim. Gazetelerden ve kitaplardan öğrendim. Karar verirken televizyondan etkilenmedim ama, mesela arka sokaklarda Engin'in karısı var avukat, kararlı bir kadın. Onu seviyorum. Avukatlık mesleğinin doğru bir karar olduğunu anladım onu seyredince bende kararlı biriyim, onun gibi.

Bu konuda görüş belirten öğrencilerimizin genel olarak meslek seçiminde çevrelerinden (aile, akran, öğretmen vb.) etkilendikleri görülmektedir. Televizyondan izlenen programların ise genel olarak seçilen mesleklerin tanınması ve kararların pekiştirilmesi konusunda etkili bir rol oynadığı söylenebilir.

Örnek teşkil etmesi açısından meslek seçimi sürecinde televizyondan etkilenmeyen öğrencilerimizin fikirlerine de yer vermek, görüşler arasındaki farklılıkları göstermek açısından faydalı olabilir. Görüşlerini aldığımız öğrencilerden Kerim;

Günde 1 saat televizyon seyrediyorum. En çok; Çok güzel hareketler bunlar, Geniş aile, Wipe out, Kollama programlarını izliyorum. Doktor olmayı istiyorum ben, doktorluk güzel şey işte, insanları iyileştiriyorsun, iyilik yapmış oluyorsunuz böyle, tıpta yeni buluşlar bulmak istiyorum. Hasta olduğumda doktora gittiğimde iyi oldum, diğer hastalarda iyileşmişti, ben de doktor olmaya karar verdim. Televizyondan mesleklerle ilgili bilgiyi alamazsınız ki; filmlerde başka gerçek hayatta başka oluyor, yanlış olur sonra.

Yine aynı şekilde görüş belirten öğrencilerden Mustafa ise; *Ben günde 2 saat televizyon izliyorum. Belgeselleri seviyorum, geniş aile var onu seviyorum bu kadar. Ben polis olmak istiyorum eniştem var benim o polis, silahlarını gördüm bende polis olmaya karar verdim. Televizyondan nasıl öğreneceğiz ki; ben öğrenmedim. Ama şey vardı, Biz tatile gittik bu sene orda bir arkadaş var çocuk Arka sokakları izlemiş o da polis olmaya karar vermiş. Herhalde başkalarını etkiliyor ama ben eniştemden öğrendim.*

Aynı şekilde Mehmet isimli öğrenci;

1- 2 saat belki de daha az izliyorum. Genelde M.Ali Erbil programları, futbol maçları felan işte bunlardan başka yok. Ben doktor olmayı istiyorum, ailemden aldım ilk bilgileri de çünkü annem doktor olmamı istiyor, benimde derslerim iyi özellikle fen derslerim iyi, hayat kurtarmak ta güzel olduğu için bu mesleği seçtim. Ben televizyonda eğlence programları izliyorum, üstelik televizyondakiler gerçek değil ki; hem ben neyi yapıcaksam ben karar vermeliyim, Mehmet Öz var mesela Amerika'da ünlü bir doktor Türkçe kitabımızda geçmişti orada ilk defa duydum. Onun gibi olmak isterim ben de. Ama bazı arkadaşlarım var onlardan görüyorum dizilerden dolayı polis olmayı istiyorlar.

Televizyondan meslek seçimi ya da meslekleri tanıma konusunda etkilenmediğini belirten öğrencilerimizin televizyon izleme süreleri ve seçtikleri program türlerine baktığımızda televizyondan etkilenen öğrencilerimizle aralarında farklılıkların olduğunu görüyoruz. Program türü ve içeriklerinin farklı olması, öğrencilerimizin televizyona bağlı meslek seçimi yapmasını engellemiş olabilir. Aynı zamanda televizyon izleme süreleri arasında da önemli bir farklılığın olduğunu görüyoruz. Bu farklılık ta öğrencilerimizin televizyon etkisinden uzak kalmasında etkili olmuş olabilir.

Tartışma

Araştırma sürecinde elde edilen verilerin analizi sonrası ortaya çıkan bulgulardan hareket ederek, televizyonun ilköğretim ikinci kademe 7. sınıf öğrencilerinin meslekleri tanıma ve seçmeyle ilgili algıları üzerinde bir etkisinin olduğu söylenebilir. Öğrencilerin gün içerisinde televizyon izleme süreleri değerlendirildiğinde televizyon etkisine açık olabilecek miktarda bir izleme süresi ortaya çıkmaktadır. Daha da önemlisi sosyo-ekonomik açıdan alt düzeyde bulunan öğrencilerin, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyde olan öğrencilere oranla televizyon başında daha fazla zaman geçirdikleridir. Bu süre öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyi arttıkça azalmaktadır. Buradan ise gelir düzeyi düşük olan ailelerde televizyon izleme alışkanlıklarının yüksek olduğu sonucuna

varılabilir. Yüksek gelir seviyesine sahip ailelerin çocuklarıyla ilgilenme ve kontrol altında tutma eğiliminin daha yüksek olması bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olmuş olabilir.

Öğrencilerin televizyon karşısında geçirdikleri süre zarfı esnasında ise; ağırlıklı olarak yerli dizileri tercih etmiş oldukları görülmektedir. İzlenen diziler içerisinde en çok polisiye, komedi ve aşk dizilerinin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Öğrencilerin kendi tercihlerine bağlı olarak program seçebilecekleri gerçeğinin yanı sıra, bu programların tercih edilmesinde farklı sebepler de olabilir. Anne ya da babanın tercih ettiği programlar öğrenci tarafında seyredilebileceği gibi öğrencinin televizyon izlediği saatler de program tercihine etki edebilir.

Araştırma verilerinin bize sunduğu önemli sonuçlardan birisi ise; alt sosyo-ekonomik düzeyde olan öğrencilerin meslekleri tanıma ve seçme konusunda orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyde olan öğrencilere oranla, daha fazla televizyon etkisi altında kalabilecekleridir. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin mesleki gelişim sürecinin önemli basamaklarından biri olan karar verme aşamasında doğrudan televizyon etkisinde oldukları görülmektedir. Orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyde olan öğrencilerimizin ise büyük çoğunluğunun televizyondan bağımsız olarak meslek seçimi yaptıklarını ancak seçilen mesleklerle ilgili programların takip edilme sıklığının fazla olduğu görülmektedir. Televizyonun bu bağlamda öğrenciler için, meslek seçiminde hem karar verme mekanizmasına hem de televizyondan bağımsız olarak verilen meslek seçimi kararının pekiştirilmesinde etkili olabildiğini görüyoruz.

İzlenen program içerikleriyle seçilen meslekler arasında da büyük oranda bir paralellik bulunmaktadır. Daha çok polisiye dizileri seyreden alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin büyük çoğunluğunun polis ya da asker olmak istediklerini, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin ise doktor ve avukat olmak istediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin ifadeleri doğrultusunda izlenen programların içeriklerinin meslek seçimi konusunda öğrenciler üzerinde yönlendirici bir etkisinin var olduğunu söyleyebiliriz. Bu konuda sosyo-ekonomik açıdan farklı düzeyde olan bireylerin farklı içerikteki dizileri seyretmesi kendi doğal ihtiyaçlarından kaynaklanabilir. Alt sosyo-ekonomik seviyedeki bir bireyin polisiye diziler izlemesi ve izlediği diziye paralel bir meslek seçiminde bulunması onun güvenlik ihtiyacından kaynaklanan bir durum da olabilir. Orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki bireylerin komedi ve aşk içerikli dizileri tercih etmeleri ve buna paralel olarak daha farklı mesleklere yönelmeleri ise farklı bir ihtiyaç seviyesidir.

Bu açıdan bakıldığında televizyon mesleki gelişim üzerinde önemli bir etki yaratabiliyor. Bu etkinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi, televizyonun önemli bir sosyalleşme ve eğitim aracı olarak kullanılabilmesine bağlıdır. Gerçek hayat ve senaryolar arasındaki farklılıkların da var olduğu göz önüne alınırsa sadece televizyona bağlı olarak meslek seçimi yapan öğrencilerin daha sonraki süreçlerde bir gerçeklik şoku yaşamaları da muhtemel olabilir. Bu açıdan bireylerin televizyon yayıncılığını iyi analiz edebilmeleri gerekmektedir.

Ülkemizdeki yayın politikasının sosyalleşme ve eğitim maksatlı bir çizgi izlemesi televizyon yayınlarının bu konuda daha eğitici olmasını sağlayabilir. Sadece televizyon yayıncılığının değil aynı zamanda ailelerin bu konuda bilgi sahibi olmaları; yasaklayıcı ya da serbest bırakıcı bir tutum yerine yönlendirici ve bilgi verici konumda olmaları daha sağlıklı olabilir. Tüm bunların yanı sıra bireylerin okullarda medya ya da televizyona yönelik olarak iyi bir medya okuryazarı olarak yetiştirilmesi önemli olacaktır. Bu bağlamda medya okuryazarlığı dersinin zorunlu ders olarak okutulması kitle iletişim araçlarından sadece televizyon için değil aynı zamanda internet, radyo, telefon, gazete, dergi vb. kitle iletişim araçlarının da bireyler üzerindeki etkisinin olumlu bir şekilde kanalize edilmesini sağlayabilir. Bu konuda öğretim programlarında daha fazla kazanıma ve etkinliğe yer verilmesi ve öğretmenlerin bu konunun içeriği ve önemi hakkında bilgilendirilmeleri medyanın çocukların üzerindeki olumsuz etkilerini olumlu ve yapıcı bir hale getirmek konusunda faydalı olabilir.

Bu araştırmayla amaçlanan mesleki gelişim sürecinde öğrencilerin meslekleri tanıması, seçmesi ve karar vermesi gibi önemli evrelerde televizyonun bir etkisinin var olup olmadığıdır. Konuyla ilgili detaylı ve farklı değişkenlerin var olacağı çeşitli araştırmaların yapılması konusunda bir ilk adım olarak değerlendirilmesi açısından faydalı olabilir.

Kaynaklar / References

American Academy of Pediatrics (2001). Children, adolescents, and television, *Pediatrics*, 107(2), 423–426.

Arslan F., Ünal S. A., Güler H., & Kardaş K. (2006). Okul çağı çocuklarının televizyon izleme alışkanlıklarının incelenmesi, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 5(6), 391-401.

Arslan, M. & Kılıç, Ç. (2000). Bazı Avrupa ülkelerinde ve Türkiye’de zorunlu eğitimde yönlendirme çalışmalarının değerlendirilmesi”, *Milli Eğitim Dergisi*, 148.

Association of American Pediatrics. (2008). *Media education in the practice setting: An overview of media and pediatrician's role*. Retrieved 18 July 2008 from <http://www.aap.org/advocacy/mmgay.pdf>.

Atay, M., & Öncü, E. Ç. (2006). *Elektronik bakıcı televizyon*. Retrieved 16 February 2006 from [http:// Http://Www.İsnet.Net.Tr/Channels/Eğitim/Okul_Oncesi/Televizyon.Asp](http://Http://Www.İsnet.Net.Tr/Channels/Eğitim/Okul_Oncesi/Televizyon.Asp).

Auger, R. W., Blackhurst, A., & Herting Wahl, K. (2005). The development of elementary-aged children's career aspirations and expectations. *Professional School Counseling*, 8(4), 322-329.

Bogdan, C. R., & Biklen, S. K. (2007). *Qualitative research for education: an introduction to theory and methods*. Boston: Pearson.

Cynthia A. H., Kenneth J. L., Quintin E. S., Dennis, C., Laura Pedrick, & Berndt, P. (2006). TV characters at work: Television's role in the occupational aspirations of economically disadvantaged youths, *Journal of Career Development*, 33(1), 3-18.

Çelik K, (2007). İlköğretim ikinci kademedeki çoklu zekâ kuramına dayalı yönlendirme etkinliklerinde öğrenciyi çok yönlü tanıma sürecinde karşılaşılan sorunlar, *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları* web.firat.edu.tr/.../12%20ilkög-Erdoğan%20Tezci%20ödendi-9%20syf-73-81.doc adresinden indirilmiştir.

Deniz, S. (2001). Bireyin meslek seçimini etkileyen kaynaklar: Yeni teknolojilerden internet. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 6.

Deryakulu, D. (2007). Seçmeli bilgisayar dersi ve bilgisayar öz-yeterlik algısının 8. sınıf öğrencilerinin seçmek istedikleri mesleklerle ilişkisi. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 40(2), 122.

Dönmez, A. (1988). Televizyon ve saldırganlık. *A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21, 25-52.

Elma, C., Kesten, A., Dicle, N. A., Mercan, E., Çınkır, Ş., & Palavan, Ö. (2009). İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin medya ve medya okuryazarlığı dersine ilişkin tutumları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 93-113.

Erjem, Y. (2006). Televizyon ve gençlik: Yerli dizilerin gençlerin model alma davranışı üzerindeki etkisi". *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), 15-30.

Galician, M. L. (2004). Introduction: high time for "dis-illusioning" ourselves and our media: media literacy in the 21st century, part II: strategies for general public. *American Behavioral Scientist*, 48, 7.

Ginzberg, E. (1952). Toward a theory of occupational choice. *Occupations*, 30, 491-494.

Kızılcılık, S., & Erjem, Y. (1996). *Açıklamalı sosyoloji sözlüğü*. İzmir: Saray.

King M. M., & Multon, D. K. (1996). The effects of television role models on the career aspirations of african american junior high school students, *Journal of Career Development*, 23(2).

Kuş, E. (2006). Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel veri analizi. Ankara: Anı Yay.

Kuzgun, Y. (1986). Mesleki rehberlik gereksinmesi, uygulamalar ve sorunlar: Eğitimde psikolojik hizmetler ve sorunları. Ankara: Şafak Ofset Matbaası.

Maxwell, J. A. (2002). Understanding and validity in qualitative research. London: Sage Publications.

MEB (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6. 7. sınıf öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Warren R. (2005). Parental mediation of children's television viewing in low income families, *Journal of Communication*, 847-863.

Yapıcı, Ş. (2006). Bir eğitim aracı olarak televizyon ve etkileri, *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 6(2), 1-15.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, K. (2010). Rasing the quality in qualitative research, *Elementary Education Online*, 9(1), 79-92.